

Ukraine?", *Visnyk NBU*, no. 11, pp. 3-6.

12. Reverchuk, N.Y. and Serbina, O.H. (2008), "Foreign experience of banking business tax control and its implementation in Ukraine", *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, iss. 18.5, pp. 222-225.

13. Ricotti, G. (2010), "La pressione fiscale gravante sul sistema bancario: questioni metodologiche ed evidenze empiriche", no. 80, pp. 32-40.

14. Hlants, V.N. (2013), "Tax regulation of banking", available at: http://uabs.edu.ua/images/stories/sc_autoref/2013/1251_Hlanc.pdf (access date May 12, 2019).

15. Starostenko, H.H. and Surzhenko, A.V. "Tax regulation of banks in the conditions of information society", available at: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwj9cbYLDgAhWmtIsKHeAuAQFjAAegQIABAC&url=http%3A%2F%2Fwww.irbisnbuv.gov.ua%2Fcgibin%2Firbis_nbuv%2Fcgibirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2Fefek_2013_11_4.pdf&usq=AOvVaw1dZXhxHGZxrK8nvPo9YBbh (access date May 12, 2019).

16. Official site of JSC CB "PrivatBank", available at: <https://privatbank.ua/business/chayovi-cashless> (access date May 12, 2019).

17. "The individuals-entrepreneurs: how Ukrainian IT companies actually work", available at: <https://mind.ua/publications/20194066-u-povnomu-fopi-yak-naspravdi-pracyuyut-ukrayinski-it-kompaniyi> (access date May 12, 2019).

Стаття надійшла до редакції 24.05.2019 р.

УДК 336.02.33

JEL Classification: E62, O23

Качула С.В.,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри
державних, місцевих та корпоративних фінансів,
Університет митної справи та фінансів, Дніпро

ОСНОВНІ ЕТАПИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Kachula S.V.,
cand.sc.(econ.), assoc. prof., associate professor at the
department of state, local and corporate finance,
University of Customs and Finance, Dnipro

MAIN STAGES OF TRANSFORMATION OF THE STATE FINANCIAL POLICY OF ENSURING SOCIAL DEVELOPMENT OF SOCIETY

Постановка проблеми. Динамічний розвиток фінансової системи на засадах впровадження сучасних інноваційно-цифрових технологій, що сприяє формуванню нової якості сучасної архітектури фінансово-бюджетного простору, зокрема бюджетної та податкової систем, в результаті трансформації суспільних відносин, здійснюється під впливом державної фінансової політики. Зважаючи на характеристики системних змін в процесі соціально-економічних перетворень в сучасних умовах розбудови усіх сфер розвитку українського соціуму та поступового відновлення вітчизняної економіки, великого значення набувають дослідження основних етапів розвитку державної фінансової політики. Це дасть змогу узагальнити основні тенденції її динамічного впливу на соціальний розвиток з урахуванням змін інституційного середовища та впливу ендегенних і екзогенних факторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням еволюції окремих складових державної фінансової політики присвячені праці Л. В. Лисяк, С. В. Онишко, М. Д. Пасічного, А. О. Тимошенка,

І. Я. Чугунова та інших. Зокрема, І. Я. Чугунов виокремив етапи становлення бюджетної системи та розвитку бюджетних відносин у країні в період трансформації економічної системи України (1992–2004 рр.) [11]; Л. В. Лисяк – етапи формування бюджетної політики у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку економіки України та її переважаючі типи на кожному з них [3]. А. О. Тимошенко систематизував етапи трансформації фіскальної (бюджетно-податкової) політики [10], а М. Д. Пасічний – основні етапи розвитку вітчизняної монетарної політики [8].

Проведений аналіз наукових джерел свідчить, що виокремлення етапів розвитку державної фінансової політики, зважаючи на її складність, багатоконпонентність та багатовекторність, здійснюється вченими у розрізі окремих складових. При цьому етапи трансформації фінансової політики у аспекті забезпечення соціального розвитку суспільства розглядаються фрагментарно, що потребує подальшого системного дослідження для виявлення тенденцій подальших змін.

Постановка завдання. Метою статті є виокремлення основних етапів трансформації вітчизняної державної фінансової політики за роки реформ та оцінка впливу її інструментів на соціальний розвиток. Для досягнення мети було поставлено та вирішено наступні завдання: узагальнення підходів до періодизації розвитку складових державної фінансової політики в Україні та їх узгодженої дії на суспільний розвиток; виокремлення етапів трансформації державної фінансової політики соціального розвитку суспільства з урахуванням ендогенних та екзогенних факторів впливу на соціальні процеси та окреслення тенденцій їх змін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Впродовж усіх років незалежності в Україні відбувається трансформація механізму реалізації державної фінансової політики, зокрема, її основних складових – бюджетної та грошово-кредитної політики. Розгортання цього процесу в аспекті впливу на соціальний розвиток відбувалося з різною інтенсивністю у часі відповідно до розроблених стратегічних документів, що обмежено враховували перебіг соціально-економічних процесів в країні, незрілість інституційного середовища, нерозвиненість ринкових відносин, не корелювали із стадіями економічного циклу. Виникнення та загострення соціальних проблем у процесі здійснення економічних перетворень вимагали насамперед оперативних заходів, тому інструменти державної фінансової політики у системі державного регулювання соціально-економічних процесів використовувались ситуативно та з переважанням адміністративних важелів впливу. С. В. Онишко справедливо відмітила стосовно податкової політики, що це спричинено незрілістю економічних відносин, тобто еволюція податкової політики лише по мірі досягнення певного ступеня зрілості економічних відносин «... визріває настільки, щоб перейти до втілення закономірностей і залежностей, які мають об'єктивний характер та притаманні цивілізованій податковій системі» [5, с. 136]. Це у повній мірі можна віднести і до кожної складової державної фінансової політики.

Етапи становлення бюджетної системи у період трансформації економічної системи України за критерієм виконання нею регулюючої функції у процесі розвитку бюджетних відносин у країні впродовж 1992–2004 рр. виокремлює І. Я. Чугунов [11, с. 170-171]: початковий етап становлення бюджетної системи (1992–1994 рр.), який характеризується незадовільним рівнем регулюючої функції бюджетної системи, наявністю значного розміру дефіциту бюджету, в тому числі з емісійними джерелами його покриття, нарощуванням обсягів державного боргу, недосконалим регулюванням міжбюджетних відносин; етап часткового збалансування бюджетної системи (1995–2000 рр.), який характеризується недостатнім рівнем регулюючої функції бюджетної системи, нарощуванням заборгованості зі сплати до бюджету податків і зборів, дебіторської та кредиторської заборгованості бюджету, зменшенням розміру дефіциту бюджету з використанням неемісійних джерел його покриття, скороченням обсягу державного боргу, поступовим впровадженням казначейської системи виконання бюджету; етап подальшого збалансування бюджетної системи (з 2001 р.), який характеризується задовільним рівнем регулюючої функції бюджетної системи, суттєвим зменшенням обсягу державного боргу, посиленням керованості бюджетним дефіцитом (профіцитом), впровадженням програмно-цільового методу планування бюджету, реформуванням системи міжбюджетних взаємовідносин, нормативно-законодавчим врегулюванням бюджетного процесу та ін. Таким чином, інструментальний характер бюджетної політики посилювався в процесі розвитку бюджетних відносин.

Л. В. Лисяк виокремлює наступні етапи формування бюджетної політики у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку економіки України та виділяє її переважаючі типи на кожному з них [3, с. 116-129]: перший (1990–1994 рр.) – становлення бюджетної політики. Бюджетна політика в цей час не мала формального оформлення, виконувала переважно перерозподільну функцію, була політикою контрольно-перерозподільного типу; другий (1995–1999 рр.) – бюджетна політика реалізує переважно стабілізаційну функцію як політика дохідного типу; третій (2000–2008 рр.) – бюджетна політика виконує переважно функцію перерозподілу та набуває ознак політики переважно контрольно-регулятивного типу (за виключенням 2005 р., у якому вона була переважно політикою дохідного типу); четвертий (з кінця 2008 р.) – бюджетна політика виконує переважно стабілізаційну функцію та має ознаки політики і дохідного, і витратного і контрольно-регулюючого типів, тобто є комбінованою.

На сьогодні дослідники охоплюють вже новітні періоди розвитку складових державної фінансової політики. Так, М. Д. Пасічний, систематизуючи основні етапи розвитку вітчизняної монетарної політики з позиції інституційного підходу, виявив такі етапи її реалізації [8, с. 250-252]: етап становлення (1992–1996 рр.), на якому сформувалися основні елементи архітектури грошово-кредитної системи держави; етап функціонального удосконалення (1997–1999 рр.), в межах якого накладено певні обмеження на дії центрального банку з метою недопущення процедури емісійного фінансування дефіциту бюджету, розпочато процес ремонетизації національної економіки, запроваджено режим валютного коридору; етап поступального розвитку (2000–2008 рр.), який характеризується відносною курсовою стабільністю, орієнтуванням на режим фіксованого валютного курсу; розширенням інструментарію валютного контролю, адаптації процентної політики до економічних умов, поступовим підвищенням рівня монетизації; транзитивний етап модифікації (2009–2014 рр.), на якому здійснювалась стабілізація валютного ринку, детерміновано перспективні напрями оздоровлення банківської системи країни; етап інституційної модернізації (з 2015 р.) – ухвалено монетарну стратегію, адаптовано режим інфляційного таргетування, удосконалено основні засади здійснення валютних операцій, розвинуто систему макропруденційного регулювання задля забезпечення фінансової стабільності. А.О. Тимошенко, досліджуючи процес трансформації бюджетно-податкової (фіскальної) політики у залежності від умов ринкової системи і послідовності формування нормативно-правової бази, виокремлює такі етапи [10]: 1) розробка власної податкової системи (1991–1993 рр.); 2) формування податкової системи до умов ринкових відносин (1994–1999 рр.); 3) удосконалення податкової системи згідно умов перехідної економіки (2000–2004 рр.); 4) впровадження заходів із послаблення податкового тиску (2004–2010 рр.); 5) визначення напрямку вітчизняної податкової політики – прийняття Податкового кодексу України (2010–2014 рр.); 6) означення національної фіскальної політики в умовах євроінтеграції (з 2014 р. і по теперішній час). Водночас, поза увагою автора залишилась політика щодо видаткової частини бюджету, що не дозволяє сформувати системний підхід у процесі регулювання доходів і видатків бюджету, тобто їх впливу, як інструментів бюджетної політики, на соціальний розвиток.

Таким чином, аналіз підходів до періодизації розвитку складових державної фінансової політики в Україні дозволяє узагальнити та визначити місце і роль інструментів і механізмів бюджетної політики, податкової політики, грошово-кредитної (монетарної) політики у забезпеченні соціального розвитку на певних етапах розгортання соціально-економічних процесів у певному інституційному середовищі. Можна констатувати, що на різних етапах суспільного розвитку основні складові державної фінансової політики – бюджетна та грошово-кредитна – відігравали більшу чи меншу роль в аспекті впливу на соціальний розвиток; набір та особливості використання їх інструментів і важелів змінювався у залежності від фази економічного циклу, рівня розвитку економіки, стану соціальної сфери, необхідності вирішення виникаючих соціальних проблем, ендогенних та екзогенних факторів суспільного розвитку. При цьому узгодженість інструментів і механізмів бюджетно-податкової і грошово-кредитної політики з цілями і завданнями соціальної політики є необхідною умовою підвищення дієвості державної фінансової політики у системі забезпечення соціального розвитку суспільства, що на практиці втілюється у дієвому впливі фінансових інструментів на соціальний розвиток.

Аналіз динаміки основних бюджетних, монетарних та соціальних показників в Україні впродовж років незалежності (табл. 1), дозволяє виокремити наступні етапи трансформації фінансової політики держави у процесі забезпечення соціального розвитку суспільства.

Таблиця 1

**Основні бюджетні, монетарні та соціальні показники в Україні
в 1996–2018 рр. (середнє значення)**

Показники	1996–1999	2000–2008	2009–2016	2017–2018
1	2	3	4	5
ВВП на 1 особу, млн грн	1563,8	9496,3	34517,6	77208,2
Середньомісячна зарплата (ЗП) (номінальна), грн / у знаменнику – в дол. США	150,00/ 62,78	774,78/ 150,21	3248,1/ 291,5	7984,5/ 296,5
Рівень безробіття (за методологією МОП), %	13,1*	9,0	7,8	9,5
Державний та гарантований борг, % до ВВП	41,1	25,2	52,0	66,4
Індекс споживчих цін, %	16,43	12,51	8,53	19,80
Офіційний курс гривні (середньорічний) до долара США	2,81	5,25	8,59	25,59
Співвідношення мінімальної ЗП і прожиткового мінімуму, %	-	62,2	104,8	201,0

продовження табл. 1

1	2	3	4	5
Видатки зведеного бюджету, % у ВВП:				
всього	27,0*	29,9	34,1	35,3
всього соціального спрямування	10,12*	16,04	20,6	19,23
на освіту	3,6*	5,7	6,7	5,93
на охорону здоров'я	2,9*	3,44	3,83	3,35
на духовний і фізичний розвиток	0,46*	0,73	0,89	9,9

*дані за 1999 р.

Джерело: розраховано автором за даними [2; 6; 7]

Перший етап – інерційно-трансформаційний (1991–1999 рр.) – характеризується початком трансформаційних перетворень в країні, становленням державності, формуванням інституційних засад розвитку бюджетної системи в умовах політичної незалежності країни. Інерційність цього періоду полягала в збереженні радянської системи соціального забезпечення населення та мережі бюджетних установ, неможливості швидкої адаптації соціальної та фінансової політики до реалій часу. До 1996 р. частка видатків бюджету на економічну діяльність була практично такою ж, як і за часи адміністративно-командної економіки, але вони були розподілені, крім видатків на народне господарство, за такими напрямками фінансування: кредитування капітальних вкладень; надання кредитів підприємствам на різні цілі; фінансування заходів щодо державного регулювання цін [4, с. 196, 200]. Структура видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення, заробітну плату у державному секторі певний час залишалася незмінною. Збереження структури видатків державного бюджету значною мірою визначалося потребами, які сформувалися у попередні роки.

У цей період відбувалося значне скорочення обсягів виробництва, що позначилося на падінні ВВП, його обсяг у розрахунку на одну особу з кожним роком стрімко зменшувався, відповідно – суттєво знижувалася якість життя населення.

Особливістю періоду стали такі чинники: уповільнене формування ринкового середовища, розбалансування фінансової системи, використання грошових сурогатів, галопуюча інфляція, стрімке зростання масштабів бідності, незрілість інституційного середовища, інерційність системи соціального забезпечення, слабкість соціального захисту, його невідповідність реальним потребам населення, поглиблення розшарування населення за рівнем доходів, суттєве зниження якості життя, необхідність бюджетного фінансування розгалуженої мережі об'єктів соціально-культурної сфери та соціальних зобов'язань в умовах зниження податкової бази та зростання дефіциту бюджету, накопичення державного боргу та ін.

Необхідність вирішення завдання довгострокового зростання економіки та збільшення рівня життя населення окреслювало основну мету грошово-кредитної політики – зниження інфляції та забезпечення цінової стабільності, зважаючи, що середнє значення індексу споживчих цін у 1992–1996 рр. складало 2555,70%, 1997–1999 рр. – 16,43% [2].

В 1990 р. прийнято Закон «Про бюджетну систему України», який адаптував структуру бюджетної системи відповідно до державного устрою, визначив її правові основи, окреслив принципи функціонування, організацію бюджетного процесу, міжбюджетних відносин та встановив відповідальність за порушення бюджетного законодавства. Впроваджена бюджетна класифікація. З'являється нова для країни інституція – Державне казначейство (1995 р.) при Міністерстві фінансів України, що дозволило у підсумку перевести касове виконання бюджетів з банківського на казначейське обслуговування, встановити державний контроль за бюджетними видатками та видатками державних позабюджетних фондів. В цей період прийнята Конституція України (1996 р.), утворена Рахункова палата України (1997 р.), а також сформовано Єдиний казначейський рахунок (1999 р.), що дозволило упорядкувати облік коштів державного бюджету [1, с. 157]. Таким чином, у цей період відбувається повільний процес «демонтажу» радянської системи бюджетного устрою та соціального забезпечення населення, водночас безсистемна трансформація соціальної політики держави і, відповідно, механізмів фінансового забезпечення її основних напрямів. Механізми формування та реалізації державної фінансової політики були спрямовані на досягнення фінансової стабілізації, розбудову державних фінансів, створення дієвого механізму функціонування бюджетної системи та закладення основ соціального захисту населення.

Другий етап – трансформаційно-модернізаційний (2000–2008 рр.). Трансформаційні зміни відбувалися на підґрунті відновлення економічного зростання, позитивної динаміки ВВП на одну особу. Цей період характеризується посиленням соціальної спрямованості бюджету, скороченням його дефіциту, зниженням інфляції, формуванням грошової, фінансової, податкової, бюджетної, банківської систем, посиленням фіскальної функції державної фінансової політики. Водночас, з 2005 р. відбулося зниження темпів економічного зростання та різка ревальвація гривні, підвищення фіскального тиску. Викликами трансформаційних та соціально-економічних перетворень стали також:

поглиблення тінізації економіки, зростання неформальної зайнятості, ухилення від оподаткування, розбалансованість податкової системи, поглиблення нерівномірності розвитку регіонів, посилення розшарування населення за рівнем доходів, штучне заниження вартості робочої сили, недосконалість законодавства, його часті зміни, неефективність системи соціального захисту та соціального забезпечення.

Вагомою подією стало прийняття Бюджетного кодексу України (2001 р.), створення у державному бюджеті спеціального фонду, включення до бюджетної системи частини позабюджетних фондів (крім Пенсійного фонду України та фондів соціального страхування). На концептуальному рівні започатковувалось впровадження прогресивних методів бюджетного планування. Це передбачало, що розпорядники бюджетних коштів мали сконцентрувати свою увагу не на утриманні установ і закладів, а на визначенні цілей діяльності та шляхів їх досягнення у межах виділених асигнувань, переходу до програмно-цільового методу (ПЦМ) планування та використання бюджетних коштів. Більш активно реалізація в Україні ПЦМ розпочалася при формуванні Державного бюджету України на 2002 р. В Україні було створено нормативну основу для запровадження ПЦМ – розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.09.2002 № 538 «Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі» [9].

Третій етап – адаптаційно-реформаційний (2009–2016 рр.) – характеризується розгортанням кризових явищ в Україні під впливом світової фінансової кризи, зниженням ВВП (індекс фізичного обсягу ВВП в 2009 р. становив 84,9% порівняно з 2008 р.). Більш гостро проявилися такі негативні чинники, як зростання інфляції, рівня безробіття, що суттєво вплинуло на рівень та якість життя населення, знизилася реальні доходи населення, збільшилася кількість населення, яке відноситься до категорії бідного, причому це явище стало справедливим і по відношенню до ряду працюючого населення. Деструктивним фактором впливу на рівень життя населення стало шокове зростання в 2015 р. тарифів на природний газ (у середньому на 532% в місяць порівняно з попереднім періодом) та опалення (відповідно – майже на 169%). Зросла кількість населення, яке потребує підтримки у вигляді житлових субсидій, що стало додатковим фактором негативного впливу на збалансованість бюджету. Також з'явилися нові групи населення – отримувачі соціальної допомоги та інших соціальних виплат (мігранти, біженці, внутрішньо переміщені особи та ін.), загострилися соціальні ризики, час від часу відбуваються сплески соціального невдоволення окремих категорій населення. Посилюються міграційні процеси, загострюється демографічна ситуація. Одночасно активізується реалізація бюджетної реформи, здійснюється інтенсивне реформування системи освіти, охорони здоров'я, пенсійного забезпечення та ін. Активне розгортання процесу розвитку бюджетної системи, удосконалення міжбюджетних відносин, поглиблення бюджетної децентралізації, створення об'єднаних територіальних громад дозволяє характеризувати цей період як адаптаційно-реформаційний, спрямований на формування державної фінансової політики соціально орієнтованої країни, яка враховує національні потреби, та адаптацію її інструментарію до викликів глобалізації.

У цей період прийнято нову редакцію Бюджетного кодексу України (2010 р.) та Податковий кодекс України. Здійснювалося подальше вдосконалення формування і використання бюджету на основі програмно-цільового методу у бюджетному процесі [1].

Отже, фактично відбувалася адаптація інструментів державної фінансової політики до потреб суспільства, їх узгодження із станом економіки в умовах дії негативних ендогенних і екзогенних чинників.

Четвертий етап – інноваційно-соціалізаційний (з 2017 р.) – продовжується повільне відновлення економічної динаміки – зростає реальний ВВП. Здійснено підвищення мінімальної заробітної плати. Формуються організаційні засади соціального партнерства. Активізується соціальне інвестування та поступово реалізуються соціальні інновації. Продовжуються реформи в бюджетній сфері, що стосуються таких важливих питань, як побудова середньострокових орієнтирів бюджетної політики, поліпшення інституційного середовища в бюджетній сфері, узгодження бюджетного законодавства з нормативно-правовими актами, що регулюють функціонування різних сфери суспільства та ін. Реалізуються реформи у сфері охорони здоров'я, освіти та ін. Активізується реформа міжбюджетних відносин у аспекті бюджетної децентралізації, вносяться зміни в процес перерозподілу повноважень та соціальних зобов'язань органів місцевого самоврядування. Зростає фінансова спроможність місцевих бюджетів за рахунок розширення впливу податкових інструментів на формування їх власних надходжень. Водночас, відбувається посилення державного втручання у процеси перерозподілу ВВП (видатки зведеного бюджету в 2015–2018 рр. перевищили рівень 35% ВВП) при збереженні пріоритетності фінансування соціальних видатків у загальній їх структурі.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, розвиток державної фінансової політики у розрізі її складових/інструментів та їх застосування для вирішення цілей і завдань соціального розвитку має відповідати стадії економічного циклу та враховувати ендогенні і екзогенні фактори впливу. Фінансово-економічні кризи та їх наслідки, а також трансформаційні соціально-економічні перетворення в країні стали вагомими чинниками переосмислення місця і ролі бюджетних та грошово-кредитних інструментів державної фінансової політики у соціальному та економічному розвитку

суспільства. Показано, що у цьому контексті важливо ідентифікувати та застосовувати адекватний економічним і соціальним завданням розвитку суспільства набір інструментів державної фінансової політики у системі державного регулювання, виходячи із оцінки їх дієвості, вагомості, відповідності та ролі в збалансованому економічному і соціальному розвитку. Це сприятиме підвищенню дієвості та адаптивності державної фінансової політики у системі забезпечення соціального розвитку суспільства. В умовах нестабільності, загрозливого рівня державного боргу у ВВП інструменти державної фінансової політики повинні бути націленими на зниження інфляції та створення умов та розширення можливостей для економічно активного населення забезпечувати власними силами свої потреби, що також опосередковано сприятиме зниженню безробіття. Сьогоднішні умови вимагають адекватних механізмів реагування на динамічні зміни зовнішнього і внутрішнього середовища, створення механізмів превентивної дії на виникнення соціальних ризиків. Водночас, державна підтримка має стосуватися лише тих, хто не в змозі себе забезпечити самостійно, для інших членів суспільства мають діяти чіткі та зрозумілі правила щодо реалізації можливості самозабезпечення.

Важливе місце у подоланні соціальних проблем на основі модернізації економіки України належить державному стимулюванню здійснення суб'єктами економіки соціальних інновацій та непрямому регулюванню активізації/розповсюдження практики публічно-приватного партнерства у системі соціальної відповідальності бізнесу, зокрема шляхом вироблення чітких організаційних умов, правил реалізації та ефективних фінансових механізмів, що є перспективою подальших досліджень.

Література

1. Бюджетна складова реалізації домінуючих напрямів суспільного розвитку: монографія / за ред. Л.В. Лисяк. Дніпропетровськ: ДДФА, 2015. 396 с.
2. Державна служба статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 18.05.2019).
3. Лисяк Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: монографія. Київ: ДННУ АФУ, 2009. 600 с.
4. Луніна І.О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин. Київ: Наукова думка, 2006. 432 с.
5. Онишко С.В. Проблеми та можливості модернізації інституту податкової політики в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. 2007. № 6(72). С. 136-141.
6. Офіційний сайт Всесвітнього банку. URL: <http://www.worldbank.org> (дата звернення: 15.05.2019).
7. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/control/uk/index> (дата звернення: 15.05.2019).
8. Пасічний М.Д. Фінансова політика держави: монографія. Київ: КНТЕУ, 2019. 440 с.
9. Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.09.2002 № 538. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=538-2002-%F0> (дата звернення: 16.05.2019).
10. Тимошенко А.О. Еволюція формування фіскальної політики. *Стратегія стійкого розвитку економіки*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. інтернет-конфер. (м. Київ, 25-29 квітня 2016 р.). Київ: Європейський університет, 2016. С. 90-92.
11. Чугунов І.Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку: монографія. Київ: НІОС, 2003. 488 с.

References

1. Lysiak, L.V. (Ed.) (2015), *Biudzhetna skladova realizatsii dominantnykh napriamiv suspilnoho rozvytku* [Budget component of realization of dominant directions of social development], monograph, DDFA, Dnipropetrovsk, Ukraine, 396 p.
2. "State Statistics Service of Ukraine", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (access date May 18, 2019).
3. Lysiak, L.V. (2009), *Biudzhetna polityka u systemi derzhavnoho rehulivannia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy* [Budget policy in the system of state regulation of socio-economic development of Ukraine], monograph, DNNU AFU, Kyiv, Ukraine, 600 p.
4. Lunina, I.O. (2006), *Derzhavni finansy ta reformuvannia mizhbudzhetykh vidnosyn* [Public finances and reform of inter-budgetary relations], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine, 432 p.
5. Onyshko, S.V. (2007), "Problems and possibilities of modernization of the Institute of Tax Policy in Ukraine", *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 6(72), pp. 136-141.
6. "Official Website of the World Bank", available at: <http://www.worldbank.org> (access date May 15, 2019).
7. "Official site of the National Bank of Ukraine", available at: <https://bank.gov.ua/control/uk/index> (access date May 15, 2019).

8. Pasichnyi, M.D. (2019), *Finansova polityka derzhavy* [Financial policy of the state], monograph, KNTEU, Kyiv, Ukraine, 440 p.

9. Kabinet Ministriv Ukrainy (2002), *Pro skhvalennia Kontseptsii zastosuvannya prohramno-tsilovoho metodu v biudzhethnomu protsesi* [About the conceptualization of the Program-Target Method in the budget process], Rozporiadzhennia dated 14.09.2002 no. 538, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=538-2002-%F0> (access date May 16, 2019)..

10. Tymoshenko, A.O. (2016), "Evolution of the formation of fiscal policy", *Stratehiia stiikoho rozvytku ekonomiky* [Sustainable Economic Development Strategy]: *zbirnyk materialiv Vseukr. nauk.-prakt. internet-konfer.* [Collection of materials of the All-Ukrainian scientific and practical Internet Conference], (Kyiv, 25-29 April 2019), Yevropeyskyi universytet, Kyiv, Ukraine, pp. 90-92.

11. Chuhunov, I.Ya. (2003), *Biudzhetni mekhanizm rehuliuвання ekonomichnoho rozvytku* [Budgetary mechanism of regulation of economic development], monograph, NIOS, Kyiv, Ukraine, 488 p.

Стаття надійшла до редакції 24.05.2019 р.

Рецензент: д.е.н., професор Університету митної справи та фінансів Л.В. Лисяк